

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	9
Stosowane symbole.....	11
1. PODSTAWY PLANOWANIA EKSPERYMENTÓW.....	13
1.1. Wstęp.....	13
1.2. Pojęcia podstawowe	14
1.3. Cele eksperymentu	18
1.3.1. Selekcja zmiennych niezależnych.....	20
1.3.2. Identyfikacja modelu matematycznego.....	21
1.3.3. Optymalizacja	26
1.4. Organizacja i realizacja eksperymentu.....	28
1.4.1. Sformułowanie problemu badawczego.....	28
1.4.1.1. Cel eksperymentu, analiza warunków i środków	28
1.4.1.2. Struktura procesu, wybór i klasyfikacja zmiennych – „czarna skrzynka”	29
1.4.1.3. Dobór zakresu zmiennych, ograniczenia i obszar eksperymentu.....	31
1.4.2. Wybór, przygotowanie i wykonanie planu eksperymentu	32
1.4.2.1. Plany selekcji zmiennych	33
1.4.2.2. Plany czynnikowe, całkowite i ułamkowe (typu 2^k i 2^{k-p})	34
1.4.2.3. Plany kompozycyjne drugiego stopnia.....	35
1.4.2.4. Metoda simpleksów.....	35
1.4.2.5. Metoda największego spadku (gradientowa Boxa-Wilsona)	38
1.4.3. Opracowanie wyników planu eksperymentu	39
1.4.3.1. Liniowa regresja wielokrotna	39
1.4.3.2. Selekcja zmiennych niezależnych	41
1.4.3.3. Identyfikacja modelu na postawie planu czynnikowego typu 2^k lub 2^{k-p} ..	42
1.4.3.4. Identyfikacja modelu na podstawie planu rotatabilnego	44
1.4.3.5. Identyfikacja modelu na podstawie wyników bezplanowych	46
1.4.3.6. Optymalizacja.....	46
1.4.4. Ocena uzyskanych wyników – testowanie hipotez statystycznych	49
1.4.4.1. Wariancja powtarzalności.....	49
1.4.4.2. Wariancja resztkowa.....	49
1.4.4.3. Wariancja współczynników równania regresji i prognozowanej wartości $\hat{y}$	50
1.4.4.4. Wariancja adekwatności	51
1.4.4.5. Testowanie istotności równania regresji.....	51
1.4.4.6. Testowanie istotności współczynników równania regresji, b_i	51
1.4.4.7. Badanie adekwatności modelu	52
1.4.5. Wyciąganie wniosków i podejmowanie decyzji	53

1.5.	Przykład – optymalizacja syntezy kwasu dibenzoilowinowego (KDBW)	54
	Sformułowanie problemu (por. p. 1.4.1).....	54
	Wybór, przygotowanie i wykonanie planu eksperymentu (por. p. 1.4.2)	57
	Opracowanie i ocena wyników (por. p. 1.4.3 i 1.4.4)	58
	Wyciągnięcie wniosków i podjęcie decyzji (por. p. 1.4.5)	67
2.	WYBRANE ALGORYTMY	69
2.1.	Uwagi wstępne.....	69
2.2.	MS Excel.....	70
2.2.1.	Wprowadzenie danych.....	71
2.2.2.	Funkcje	71
2.2.3.	Definiowanie tablic.....	72
2.2.4.	Szacowanie współczynników równania regresji	73
2.3.	Mathcad.....	74
	Algorytm P1: Zmienne naturalne i kodowane	75
P1.1.	Wstęp	75
P1.2.	Plan eksperymentu (zmienne naturalne).....	75
P1.3.	Zmienne kodowane	76
P1.4.	Plan eksperymentu (zmienne kodowane)	77
	Algorytm P2: Plan Placketta-Burmana	78
P2.1.	Wstęp	78
P2.2.	Tworzenie planu Placketta-Burmana	79
P2.3.	Opracowanie wyników doświadczeń.....	80
P2.4.	Przykład – rozwiązywanie ogólne	82
P2.5.	Przykład – zastosowanie MS Excel	83
P2.6.	Przykład – zastosowanie programu Mathcad.....	85
	Algorytm P3: Tworzenie planów czynnikowych typu 2^k	87
P3.1.	Wstęp	87
P3.2.	Całkowity plan czynnikowy typu 2^2	87
P3.3.	Całkowite plany czynnikowe typu 2^k	88
P3.4.	Rozszerzone plany czynnikowe typu 2^k	89
P3.5.	Właściwości całkowitego planu czynnikowego (zmienne kodowane).....	90
P3.6.	Przykład	90
	Algorytm P4: Tworzenie ułamkowych planów czynnikowych typu 2^{k-p}	92
P4.1.	Wstęp	92
P4.2.	Tworzenie ułamkowego planu czynnikowego	92
	Algorytm P5: Szacowanie równania regresji na postawie planu czynnikowego typu 2^k lub 2^{k-p}	95
P5.1.	Wstęp	95
P5.2.	Obliczanie współczynników liniowego równania regresji	96
P5.3.	Testowanie hipotez statystycznych	98
P5.3.1.	Wstępna ocena	98
P5.3.2.	Test F	99
P5.3.3.	Analiza wariancji	100
P5.3.4.	Wielokrotnie realizowany plan eksperymentu typu 2^k	102
P5.3.5.	Istotność współczynników równania regresji b_i	104
P5.4.	Przykłady – rozwiązywanie ogólne	105
P5.4.1.	Przykład 1 (rozwiązywanie wg P5.3.2 i P5.3.5).....	105
P5.4.2.	Przykład 2 (analiza wariancji)	106
P5.4.3.	Przykład 3 (wielokrotnie realizowany plan 2^k).....	109

P5.5. Przykłady – zastosowanie MS Excel	111
P5.5.1. Rozwiązywanie przykładu 1 (pkt P5.4.1)	111
P5.5.2. Rozwiązywanie przykładu 2 (pkt P5.4.2)	112
P5.5.3. Rozwiązywanie przykładu 3 (pkt P5.4.3)	114
Algorytm P6: Liniowe równanie regresji w zmiennych naturalnych	116
P6.1. Wstęp.....	116
P6.2. Przekształcenie liniowego równania regresji	116
P6.3. Przykład – rozwiązywanie ogólne	117
P6.4. Przykład – zastosowanie MS Excel	119
Algorytm P7: Tworzenie planów kompozycyjnych drugiego stopnia.....	122
P7.1. Wstęp.....	122
P7.2. Plan rotatabilny	123
P7.2.1. Wartość ramienia gwiazdnego α	123
P7.2.2. Liczba doświadczeń n_0 w punkcie centralnym.....	123
P7.2.3. Tworzenie planu rotatabilnego drugiego stopnia	124
P7.2.4. Przykład.....	124
P7.3. Plan ortogonalny	126
P7.3.1. Wartość ramienia gwiazdnego α	126
P7.3.2. Liczba doświadczeń n_0 w punkcie centralnym.....	127
P7.3.3. Tworzenie planu ortogonalny drugiego stopnia	128
P7.3.4. Przykład.....	128
Algorytm P8: Obliczanie równania regresji na podstawie kompozycyjnego planu rotatabilnego drugiego stopnia.....	130
P8.1. Wstęp.....	130
P8.2. Obliczenie współczynników równania regresji	130
P8.3. Wariant obliczania współczynników równania regresji	132
P8.4. Obliczanie wariancji powtarzalności, resztowej i adekwatności	133
P8.5. Testowanie hipotez statystycznych	134
P8.6. Przykład – rozwiązywanie ogólne	136
P8.7. Przykład – zastosowanie MS Excel	141
P8.8. Rozwiązywanie równania macierzowego – zastosowanie programu Mathcad	146
Algorytm P9: Obliczanie równania regresji na podstawie kompozycyjnego planu ortogonalnego drugiego stopnia.....	152
P9.1. Wstęp.....	152
P9.2. Przekształcenia liniowe zmiennych x_j^2	152
P9.3. Obliczenie współczynników równania regresji	154
P9.4. Obliczanie wariancji powtarzalności, resztowej i adekwatności	155
P9.5. Testowanie hipotez statystycznych	156
P9.6. Przykład – rozwiązywanie ogólne	157
P9.7. Przykład – zastosowanie MS Excel	161
P9.8. Rozwiązywanie równania macierzowego – zastosowanie programu Mathcad	170
Algorytm P10: Punkt stacjonarny i analiza kanoniczna wielomianu drugiego stopnia.....	176
P10.1. Wstęp.....	176
P10.2. Tworzenie układu równań i jego rozwiązywanie (dwie zmienne niezależne).....	177
P10.3. Tworzenie układu równań i jego rozwiązywanie (k zmiennych niezależnych).....	179

P10.4. Przykłady.....	180
P10.4.1. Paraboloida (minimum).....	180
P10.4.2. Minimaks (siodło).....	181
P10.4.3. Grzbiet	182
P10.4.4. Wielomian drugiego stopnia (trzy zmienne niezależne).....	183
P10.5. Punkt stacjonarny i równanie kanoniczne (stosowanie programu Mathcad).....	185
Algorytm P11: Równanie regresji drugiego stopnia w zmiennych naturalnych	187
P11.1. Wstęp.....	187
P11.2. Przekształcenie równania regresji	187
P11.3. Przykład – rozwiązanie ogólne	188
Algorytm P12: Optymalizacja metodą simpleksów (metoda klasyczna)	189
P12.1. Wstęp.....	189
P12.2. Simpleks początkowy.....	190
P12.3. Poszukiwanie simpleksowe metodą klasyczną.....	191
P12.4. Zakończenie poszukiwania optimum	193
P12.5. Przykład – rozwiązanie ogólne	193
P12.6. Przykładu – zastosowanie MS Excel	194
Algorytm P13: Optymalizacja metodą simpleksów (modyfikacja Neldera-Meada)	197
P13.1. Wstęp.....	197
P13.2. Simpleks początkowy.....	197
P13.3. Zasada modyfikacji Neldera-Meada.....	198
P13.4. Realizacja modyfikacji Neldera-Meada	201
P13.5. Zakończenie poszukiwania optimum	203
P13.6. Szczególne przypadki zaplanowanych doświadczeń	203
P13.7. Przykłady.....	204
P13.7.1. Metoda simpleksów – zakres zmiennych nieograniczony	204
P13.7.2. Metoda simpleksów – zakres zmiennych ograniczony (wersja 1)	209
P13.7.3. Metoda simpleksów – zakres zmiennych ograniczony (wersja 2)	209
P13.8. Rozwiązywanie przykładu – zastosowanie MS Excel	212
Algorytm P14: Optymalizacja metodą największego spadku	213
P14.1. Wstęp.....	213
P14.2. Początek poszukiwania optimum	214
P14.3. Realizacja poszukiwania optimum	215
P14.4. Zakończenie poszukiwania optimum	216
P14.5. Przykład – rozwiązanie ogólne	216
P14.6. Przykład – zastosowanie MS Excel	219
Algorytm P15: Plan Boxa-Behnkena.....	222
P15.1. Wstęp.....	222
P15.2. Plany Boxa-Behnkena o trzech lub czterech zmiennych	223
P15.3. Szacowanie równania regresji o trzech lub czterech zmiennych niezależnych	224
P15.4. Testowanie hipotez statystycznych	226
P15.5. Przykład – rozwiązanie ogólne	226
P15.6. Przykład – zastosowanie MS Excel	229
Literatura.....	233
Załącznik. Tablice statystyczne.....	237
Słownik polsko-angielski stosowanych terminów.....	240
Indeks.....	243